

HUDUDLARDA QISHLOQ XO‘JALIGI TARMOG‘I YER VA SUV
RESURLARINING HOLATI TAHLILI

Qurbonov Erali Olimovich

Termiz davlat universiteti magistranti

Annotatsiya: Maqolada hududlar qishloq xo‘jaligi yer va suv resurslarining holati tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar: qishloq xo‘jaligi, yer, ekinlar, suv, donli, texnik

O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan agrar-iqtisodiy islohotlar natijasida bozor tamoyillariga asoslangan yer munosabatlari shakllanmoqda. Uning asosiy qoidalari qonunchilik hujjatlarida o‘z ifodasini topgan. 2023-yil 30-aprelda qabul qilingan yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 68-moddasida “Yer, yer osti boyliklari, suv, o‘simlik va hayvonot dunyosi hamda boshqa tabiiy resurslar umummilliy boylikdir, ulardan oqilona foydalanish zarur va ular davlat muhofazasidadir. Yer qonunda nazarda tutilgan hamda undan oqilona foydalanishni va uni umummilliy boylik sifatida muhofaza qilishni ta’minlovchi shartlar asosida va tartibda xususiy mulk bo‘lishi mumkin” - deb belgilab qo‘yilgan¹. Mamlakatimiz qishloq xo‘jaligida yerdan foydalanish ijara usuliga asoslangan bo‘lib, yer ijara mexanizmi orqali bozor munosabatlariga kiritiladi. Shuni ta’kidlash zarurki, agrar islohotlar jarayonida qishloqda turli toifadagi yerdan foydalanuvchilar soni keskin ko‘paydi va bu hozir ham davom etmoqda. Shu bilan birga, har yili qishloq xo‘jaligi yerlari noqishloq xo‘jalik maqsadlari uchun ajratilishi davom etmoqda. Ushbu vaziyatlarda davlatning yer resurslaridan foydalanishni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish katta ahamiyatga ega. Bunda rivojlangan xorij davlatlarida to‘plangan tajribalarni hisobga olish samarali yo‘llardan biridir.

2024-yil 1-yanvar holatiga ko‘ra, qishloq xo‘jaligi korxonalari va tashkilotlari yerlarning umumiy maydoni mamlakatimiz yer fondining 60,5 foizini tashkil qiladi va uning tarkibi 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval

Qishloq xo‘jaligi yerlarning tarkibi (1 yanvar holatiga, ming gektar)²

¹ O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023-y., 03/23/837/0241-son.

² O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma’lumotlari, www.stat.uz

Yillar	Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi bilan shug'ullanuvchi yerdan foydalanuvchilar ixtiyorida yeri maydoni	shu jumladan:			
		haydalanadigan yerlar	ko'p yillik o'simliklar	pichanzor va yaylovlar	boshqa yerlar
2020	20236,3	3988,5	383,1	11028,3	4836,4
2021	20761,6	3998,5	388,7	11559,7	4814,7
2022	24057,1	3988,4	400,1	14983,5	4685,1
2023	27148,5	3981,3	406,3	17646,9	4104,5

2024-yil 1-yanvar holatiga qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi bilan shug'ullanuvchilar ixtiyorida yeri maydoni 27148,5 ming gektarni tashkil etgan (2-jadval).

2-jadval

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi bilan shug'ullanuvchilar ixtiyorida bo'lgan yerlar tarkibi, 2024-yil 1-yanvar holatiga, ming gektar³

	Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi bilan shug'ullanuvchilar ixtiyorida bo'lgan umumiy yer maydon	Shundan:		
		Qishloq xo'jaligi yerlari	Tomorqa sifatida foydalaniladigan yerlar	Boshqalar (o'rmonzor va boshqalar)
O'zbekiston Respublikasi	27148,5	22116,1	657,8	4104,5
Qoraqalpog'iston Respublikasi	6407,1	4908,1	40,5	1338,1
Andijon	360,9	247,3	51,2	59,7
Buxoro	3441,1	2581,8	58,0	784,3
Jizzax	1372,1	1110,8	31,1	215,6
Qashqadaryo	2321,4	1943,7	72,9	275,0
Navoiy	7806,1	7421,5	24,3	357,3
Namangan	489,8	275,7	52,4	155,7
Samarqand	1475,7	1201,0	79,6	187,0
Surxondaryo	1357,3	1000,5	58,5	267,9

³ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari, www.stat.uz

VOLUME-2, ISSUE-3

Sirdaryo	371,1	281,9	18,4	65,8
Toshkent	768,0	580,0	54,1	125,1
Farg'ona	535,6	299,9	64,9	162,0
Xorazm	438,1	261,0	51,4	110,2
Toshkent shahri	4,2	2,9	0,5	0,8

O'zbekiston Respublikasining yer fondi Kadastr agentligi tomonidan har yili 1-yanvar holati bo'yicha korxonalar, muassasa va tashkilotlarning yerlaridagi barcha o'zgarishlar to'g'risidagi ma'lumotlar, xo'jaliklar tomonidan yer hisobi hujjatlari asosida tuzilgan hamda tuman, shahar va viloyat hokimlarining qarorlari bilan tasdiqlangan yillik yer hisobotlarini respublika bo'yicha umumlashtirish natijasida tuziladi.

2022-yilda 2019-yilga nisbatan qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi bilan shug'ullanuvchi yerdan foydalanuvchilar ixtiyoridagi yer maydoni 6912,2 ming gektarga ko'paygan. Shu davrda haydaladigan yerlar 7,2 ming gektarga kamaygan, ko'p yillik o'simliklar maydoni 23,2 ming gektarga, pichanzor va yaylovlar maydoni 6618,6 ming gektarga ko'paygan bo'lsa, boshqa yerlar esa 731,9 ming gektarga kamaygan. Bundan ko'rinadiki, mamlakatimizda qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi bilan shug'ullanuvchi yerdan foydalanuvchilar ixtiyoridagi yer maydonining kengayishi 2021-2022-yillarda Qoraqalpog'iston Respublikasi va Navoiy viloyatlari hududida yaylovlar maydonining oshishi hisobiga yuz bergan.

Mamlakatimiz qishloq xo'jaligida sug'oriladigan yerlar muhim ahamiyatga ega. Chunki mamlakatimiz iqlim sharoitida dehqonchilik asosan sug'oriladigan maydonlarda amalga oshiriladi. Turli mavsumlarda yog'ingarchiliklar ko'rinishida tushadigan tabiiy namgarchilik darajasi o'simliklarning butun vegetatsiya davri davomida suvga bo'lgan ehtiyojini to'liq qondirmaydi. Shu sababli mamlakatimizda dehqonchilik mahsulotlari asosan sug'oriladigan ekin maydonlaridan olinadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlariga ko'ra, 2021-yil holatiga mamlakatimizda 4220,5 ming gektar sug'oriladigan yerlar mavjud bo'lib, qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarning 15,5 foizini tashkil etadi. Mamlakatimizda so'nggi 15 yil mobaynida aholi jon boshiga sug'oriladigan yerlar 24 foizga (0,23 gektardan 0,16 gektarga) kamaygan. Mazkur holat aholi sonining o'sishi, suv ta'minoti hajmining qisqarishi va qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarning boshqa yer toifalariga o'tishi natijasida yuzaga kelgan. Bu mamlakatimizda mavjud sug'oriladigan maydonlardan samarali foydalanish lozimligini anglatadi. 2022-yil holatiga jami qishloq xo'jaligi yerlari tarkibida sug'oriladigan yerlarning ulushi ko'rsatkichi bo'yicha Farg'ona (99,5 foiz), Sirdaryo (93,5 foiz), Andijon (93,3 foiz), Namangan (84,3 foiz) va Xorazm

(84,1 foiz) viloyatlari yuqori ko'rsatkichga ega bo'lsa, Buxoro (8,8 foiz) va Navoiy (1,4 foiz) viloyatlari eng past ko'rsatkichga ega. Surxondaryo viloyatida esa ushbu ko'rsatkich 26,9 foizni tashkil etgan. Buxoro va Navoiy viloyatlaridagi qishloq xo'jalik yerlari tarkibida yaylovlar asosiy salmoqni egallaydi.

Mamlakatimiz bo'yicha qishloq xo'jaligi yerlari tarkibida sug'oriladigan yerlarning ulushi 2022-yilda 16,7 foizni tashkil etgan va ushbu ko'rsatkich 2019-yilda 23,9 foizni, 2020-yilda 23,1 foizni, 2021-yilda 19,0 foizni tashkil etgan.

Mamlakatimizda sug'oriladigan yerlar to'g'risidagi ma'lumotlar 3-jadvalda keltirilgan.

3-jadval

Sug'oriladigan yerlar, barcha toifadagi xo'jaliklarda, ming gektar⁴

	2020	2021	2022	2023
Sug'oriladigan yerlar, jami	4191,2	4210,1	4214,3	4220,5
Sug'oriladigan qishloq xo'jaligi yerlari	3694,6	3694,8	3693,8	3694,9
Sh.j.: qishloq xo'jaligi ekinlari ekin maydoni	3095,5	2984,7	3055,2	3062,5
Shundan:				
donli ekinlar	1400,2	1331,1	1375,6	1351,7
texnik ekinlar	1137,1	1078,0	1091,9	1109,7
kartoshka va sabzavotlar	353,5	358,5	315,0	331,7
ozuqa ekinlari	204,7	217,1	219,3	209,3

Qishloq xo'jaligida foydalanilayotgan sug'oriladigan ekin maydonlari hajmini monitoring qilib borish, uning boshqa maqsadlarga ilmiy asoslanmagan holda ajratilishi ustidan nazoratni kuchaytirish lozim. Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash uchun mavjud suv resurslaridan samarali foydalanish va tejamkor sug'orish texnologiyalarini joriy etish evaziga sig'oriladigan ekin maydonlarini ko'paytirish maqsadga muvofiq.

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi bilan shug'ullanuvchi yerdan foydalanuvchilar ixtiyorida bo'lgan sug'oriladigan qishloq xo'jaligi yerlari to'g'risidagi ma'lumotlar 4-jadvalda keltirilgan.

4-jadval

⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari, www.stat.uz

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi bilan shug'ullanuvchi yerdan foydalanuvchilar ixtiyorida bo'lgan sug'oriladigan qishloq xo'jaligi yerlari, 1-yanvar holatiga, ming gektar⁵

O'zbekiston Respublikasi	3694,6	3694,8	3693,8	3694,9
Qoraqalpog'iston Respublikasi	466,5	466,3	466,2	468,9
Andijon	232,0	231,1	231,0	230,8
Buxoro	226,0	226,6	226,9	226,8
Jizzax	274,4	277,6	277,6	277,7
Qashqadaryo	457,3	456,3	456,3	456,2
Navoiy	107,0	107,1	107,2	107,1
Namangan	233,5	232,7	232,4	232,3
Samarqand	308,5	308,5	308,2	308,1
Surxondaryo	269,6	269,6	269,4	269,1
Sirdaryo	263,1	263,0	263,7	263,7
Toshkent	337,9	338,4	336,0	333,5
Farg'ona	298,3	298,3	298,3	298,4
Xorazm	220,4	219,3	219,4	219,4
Toshkent shahri	0,1	-	1,2	2,9

Ushbu jadval ma'lumotlaridan so'nggi yillarda qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi bilan shug'ullanuvchi yerdan foydalanuvchilar ixtiyorida bo'lgan sug'oriladigan qishloq xo'jaligi yerlari 0,3 ming gektarga ko'payganligini ko'rishimiz mumkin. Surxondaryo viloyatida ushbu ko'rsatkich 0,5 ming gektarga kamaygan.

Tabiat boyliklari orasida suv alohida o'rin tutadi. Chunki barcha tirik organizmlar hayotining asosiy manbai suvdir. Yer sharining 72 foizi dunyo okeani bilan band bo'lsada, chuchuk suvlar miqdori juda cheklangan. Yer usti chuchuk suvlari miqdori 360 ming km³ bo'lib, bu gidrosferaning atigi 0,25 foizini tashkil etadi. Suv tiriklik manbaidir, uni e'zozlash, undan tejab-tergab foydalanish kerak.

Mamlakatimizning iqlim sharoitiga ko'ra tabiiy namlik darajasi dehqonchilik bilan shug'ullanish va chorvachilikni ozuqa bazasi bilan to'liq ta'minlash uchun yetarli emas. Shu sababli qishloq xo'jaligida suv resursining ham ahamiyati juda katta.

⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari, www.stat.uz

O'zbekiston Respublikasi Orol dengizi havzasida joylashgan bo'lib, uning asosiy suv manbai Amudaryo va Sirdaryo daryolari, shuningdek, ichki daryo va ko'llar hamda yer osti suvlaridir. Orol dengizi havzasidagi barcha manbalarning o'rtacha ko'p yillik suv oqimi 116 km^3 ni tashkil etadi, shundan 67,4 foizi Amudaryo havzasida va 32,6 foizi Sirdaryo havzasida shakllanadi. Jumladan, yer osti suvlarining umumiy zahirasi $31,2 \text{ km}^3$ ni tashkil etib, uning 47,2 foizi Amudaryo havzasiga, 52,8 foizi esa Sirdaryo havzasiga to'g'ri keladi.

O'zbekiston hududini ikkita yirik daryo: Amudaryo va Sirdaryo kesib o'tadi, ularning suv olish havzalari Tyan-Shan va Pomir-Oloy tizimi tog'larida joylashgan. O'zbekiston hududidan oqib o'tuvchi eng yirik daryo Amudaryo hisoblanadi. Uning tog' qismida suv oluvchi havzasi 227 ming km^2 , uning havzasidan har yili o'rtacha 79 km^3 suv oqib o'tadi. Shundan respublikamiz hududida taxminan 6 km^3 (7,5 %) suv oqimi vujudga keladi. Sirdaryoning tog'li qismidagi suv oluvchi havzasi maydoni 150 ming km^2 , ushbu havzada har yili o'rtacha 38 km^3 suv oqib o'tadi. Shundan taxminan 4 km^3 (qariyb 10 %) suv O'zbekistonda vujudga keladi. Ushbu daryolar transchegaraviy daryolar bo'lib, ularning suvidan qo'shni respublikalar ham foydalanadi. Mamlakatimiz suv resurslarining qariyb 80 foizi transchegaraviy suv havzalari hisobiga shakllanadi. Keyingi yillarda transchegaraviy daryolar yuqori oqimida joylashgan davlatlarda suv inshootlarining qurilishi, iqtisodiyot tarmoqlari va aholi iste'moli uchun suvga bo'lgan talabning ortishi natijasida quyi oqimda joylashgan davlatlarda suv yetishmovchiligi muammolari yuzaga kelmoqda. Bu esa mintaqada suv resurslarini barqaror boshqarish uchun o'zaro hamkorlikning muhimligini belgilaydi.

Orol havzasida aholining ko'pligi va ular sonining barqaror oshib borishi sug'oriladigan dehqonchilikni muttasil rivojlantirishni talab etadi. Bu hol daryolardan ko'p miqdorda suv olinishiga olib keladi. 1960-yilga kelib Markaziy Osiyoda salkam 5 mln. gektar maydonni sug'orish uchun $40,4 \text{ km}^3$ suv olingan holda, 1986-yil oxirida qariyb 7 mln. gektar maydonni sug'orish uchun 86 km^3 suv olingan. Sug'orish maydoni 2 mln. gektarga ortgan holda sug'orish uchun sarf qilingan hajm ikki baravardan ham ortiq bo'lgan. Binobarin, ekinlarni suv bilan ta'minlash uchun juda ko'p suv olinganligi ayon bo'ladi. Ko'p miqdordagi suvning sug'orish va boshqa maqsadlarga sarflanishi o'lkada suv tanqisligini kuchaytira boshladi. Shu vaqtga kelib Markaziy Osiyoda yirik suv omborlari: To'xtog'ul, Andijon, Chorvoq, Chordara, Qayroqqum, Nurek, Janubiy Surxon, Hovuzxon, Tuyamo'yin va boshqalar qurildi. Ularda ko'plab suv g'amlab olinib boshlandi. Bu hol, ayniqsa, Orol dengizi suv rejimida yanada kuchliroq sezila boshlanishi tufayli uning gidrologik xususiyatlarida o'zgarishlar kuchaydi. Mutaxassislarining

ma'lumotiga ko'ra, 1911-1960 yillar davomida Orol dengiziga har yili o'rtacha 52 km³ suv quyilib kelgan va uning sathi muntazam ravishda 53 m balandlikda bo'lgan, dengiz maydoni 66 ming km², suv hajmi 1061 km³ ga teng edi. Ushbu yillar mobaynida dengizga kelgan suv bilan uning suv sarfi deyarli teng bo'lgan. Orol sathining 1961 yildan boshlab pasayishi turli yillarda turlicha sodir bo'lgan. 1961-1970 yillar mobaynida pasayish o'rtacha 21 sm, 1971-1980 yillarda 58 sm, 1981-1985 yillarda 80 sm, 1986-1995 yillarda 46 smni tashkil qildi. Ayrim yillarda suv sathining pasayishi hatto bir metrdan ham ziyod edi. Orol dengizi qurigan qismining (maydoni 3,8 mln. gektardan ortiq) tabiiy sharoiti o'ziga xos bo'lib, bu yerlar asosan barxan qumlari va tuzlar bilan band. Ushbu global ekologik muammoni hal etish borasida mamlakatimiz hukumati zarur choralarni amalga oshirmoqda va xalqaro hamjamiyatning e'tiborini ushbu masalaga qaratmoqda. Mazkur muammoni yechishda mintaqadagi mamlakatlar va xalqaro tashkilotlar hamkorlikda harakat qilishi yuqori samara beradi.

Respublikamizda jami suv resurslarining 90-91 foizi qishloq xo'jaligida, 4,5 foizi kommunal-maishiy xo'jalik sohalarida, 1,4 foizi sanoatda, 1,2 foizi baliqchilikda, 0,5 foizi issiqlik energetikasida, 1 foizi esa iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarida foydalaniladi.

Iqtisodiyot tarmoqlari, jumladan, qishloq xo'jaligini suv bilan ishonchli ta'minlash, shuningdek, yerlarning meliorativ holatini yaxshilash maqsadida respublikamizda suv xo'jaligi tizimi barpo qilingan. Suv xo'jaligi tizimida 28,4 ming km irrigatsiya tizimi va ulardagi 54432 ta har xil gidrotexnika inshootlaridan, shuningdek, umumiy hajmi 19,4 km³ bo'lgan 70 ta suv ombori va sel omboridan foydalanib kelinmoqda.

Suv resurslarining nomutanosib taqsimlanishi va sug'oriladigan yerlarning murakkab relyefga ega ekanligi natijasida sug'oriladigan yerlarning 60 foiziga yaqin qismiga 1687 ta nasos stansiya yordamida suv yetkazib berilib, ularning yillik elektr energiyasi iste'moli 8 mlrd kVt.s ni tashkil etadi. Bundan tashqari, suv iste'molchilari uyushmalari, fermer xo'jaliklari va klasterlar tomonidan jami 155,2 ming km sug'orish tarmog'i va 10280 tadan ziyod nasos agregatlari ishlatilmoqda. Sug'orish ehtiyojlari uchun jami 12,4 mingta, jumladan suv xo'jaligi tizimida 4153 ta sug'orish quduqlaridan foydalanilmoqda.

Sug'oriladigan yerlarning meliorativ holatini yaxshilash uchun umumiy uzunligi 142,9 ming km, shundan 106,2 ming km ochiq va 36,7 ming km yopiq gorizontal kollektor-drenaj tarmog'i, shuningdek 172 ta meliorativ nasos stansiyasi, 3897 ta vertikal drenaj quduq ishlatilmoqda.

1993-yil 6-mayda O‘zbekiston Respublikasining “Suv va suvdan foydalanish to‘g‘risida”gi qonuni qabul qilingan bo‘lib, suv resurslaridan foydalanishni tartibga solib boruvchi asosiy me‘yoriy hujjatlardan biri hisoblanadi. Ushbu qonun 29 bob, 119 moddadan iborat. Ushbu qonunning 3-moddasida “Suv O‘zbekiston Respublikasining davlat mulki – umummilliy boylik hisoblanadi, suvdan oqilona foydalanish lozim bo‘lib, u davlat tomonidan qo‘riqlanadi” – deb belgilangan.

Suvdan foydalanish tartibi suv xo‘jaligi organlari tomonidan ishlab chiqilgan bo‘lib, suv maxsus foydalanish ruxsatnomasi bo‘lganlarga limit bo‘yicha beriladi. Suv olish va uning hisob-kitobini qilish suv xo‘jaligi organi bilan tuzilgan shartnomaga binoan amalga oshiriladi. Sug‘orish va suv bilan ta‘minlashni magistral kanallar, suv omborlari va boshqa suv xo‘jaligi obyektlari bajaradi. Suvdan foydalanish ishlari ichki xo‘jalik va suv tizimi rejalariga asosan amalga oshiriladi.

Qishloq xo‘jaligidagi foydalaniladigan suvni monitoring qilish orqali salbiy jarayonlarning sabablari va oqibatlari o‘rganilib, ularni bartaraf etish va suvdan foydalanish samaradorligini oshirishga erishiladi. Suvdan samarali foydalanishda suvning aniq hisob-kitobini yo‘lga qo‘yish, suv o‘lchash qurilmasi, ya‘ni gidropostlar qurishni tashkil etish, xo‘jalik ichki ariqlarini tozalash, suv sarfi isrofchiligini bartaraf etish muhim ahamiyatga ega.

Qishloq xo‘jaligida foydalaniladigan suvlarning sifati ham barcha viloyatlarda bir xilda bo‘lmay, bir-birlaridan farq qiladi. Masalan, Andijon, Namangan va Farg‘ona viloyatlarining aksariyat hududlarida ekinlarni sug‘orishda foydalaniladigan suvlarning sifati yaxshi, ya‘ni ularning tarkibida hosildorlikka salbiy ta‘sir etuvchi turli xildagi minerallar kam, lekin Qoraqalpog‘iston Respublikasi, Xorazm viloyati hududlarida foydalanilayotgan suvlarning tarkibida xlor va boshqa moddalar ko‘p. Shuning uchun ham ularning sifati nihoyatda yomon. Bunday hol qishloq xo‘jalik mahsulotlari yetishtirish hajmiga, sifatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Kelajakda yerlarning unumdorligini oshirish, suvlarning sifatini yaxshilashga qaratilgan barcha tadbirlar majmuasini samarali amalga oshirish orqali zarur qishloq xo‘jalik mahsulotlari miqdorini ko‘paytirishga va sifatini yaxshilashga erishish mumkin.

Kollektor-zovur suvlarining bir yillik oqimi butun Orol havzasida hozirgi vaqtda o‘rtacha 33 km³ni tashkil etadi, shundan 17 km³ Amudaryo, 13 km³ Sirdaryo, 3 km³ kichik daryo havzalarida vujudga keladi, 20 km³ zovur suvi Amudaryo va Sirdaryoga qaytadan tashlanadi, qolgan qismi Qoraqum va Qizilqumdagi bekiq botiqlaridagi ko‘llarga yuboriladi. Kollektor-zovur suvlarini daryolarga qaytadan tashlanishi ularning suv hajmini oshiradi, boshqacha aytganda suvni tejashga erishiladi, ko‘llarga tashlangan suv esa bug‘lanishga sarf bo‘ladi. Bu bir jihatdan

foydali. Lekin kollektor-zovur suvlarining XX asrning 60-yillaridan boshlab daryolarga tashlanishi ularning suvini asta-sekin ifloslanishiga olib keldi. Yaqin vaqtlargacha daryo suvlari asosiy ichimlik manbai bo'lib kelgan. Endilikda, ulardan ichimlik suvi sifatida foydalanish darajasi pasayib bormoqda.

Kollektor-zovur suvlarining 8-10 km³ qismi respublika hududida turli kattalikdagi botiqliklarga markaziy kollektorlar orqali yuboriladi. Buning oqibatida ko'plab sun'iy ko'llar paydo bo'ldi (Arnasoy, Aydarko'l, Dengizko'l, Katta Sho'rko'l, Oyoqog'itma, Ayoqko'l, Axchako'l, Sariqamish va boshqalar). Ularda hozirgi kunda katta hajmda suv to'plangan. Aydarko'lda jamg'arilgan suv miqdori 30 km³ dan ziyod. Sariqamishda esa bundan ham ko'p. Gap shundaki, suvning asosiy qismi bekorga bug'lanishga sarf bo'lmoqda. Ularning ba'zilaridan baliqchilikda foydalaniladi, lekin bu hol suvdan oqilona foydalanish tamoyiliga to'liq javob bermaydi. Iqtisodiy jihatdan zarari shundaki, botiqlar bundan avval mahsuldor yaylov sifatida foydalanilgan, endilikda yaylovlar maydoni qisqardi. Bundan tashqari tevarak atrofida grunt suv sathining ko'tarilishi yaylov mahsuldorligining kamayishiga ta'sir etdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023-y., 03/23/837/0241-son.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari, www.stat.uz